

Рудніцька Катерина Валеріївна
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедра іноземних мов

Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД», «КОМПЕТЕНТНІСТЬ», «КОМПЕТЕНЦІЯ», «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У СВІТЛІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Стаття присвячена аналізу поглядів науковців на проблему трактування понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. На основі вивчення наукової та психолого-педагогічної літератури автором визначено сутнісний зміст, взаємозв'язки та характер цих понять, акцентовано увагу на ролі компетентнісного підходу у підготовці майбутнього фахівця.

Ключові слова: компетенція, компетентність, компетентнісний підхід, професійна компетентність, професійна діяльність, майбутні фахівці.

Вступ. Ринок праці дедалі більше потребує висококваліфікованих фахівців, які прагнуть до вдосконалення свого професійного досвіду, здатних налагоджувати взаємовигідні стосунки та співпрацю з вітчизняними та зарубіжними фахівцями, подолання комунікативних бар'єрів. Модель сучасного фахівця вказує на необхідність пошуку нових підходів до його професійної підготовки для забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці та ефективного виконання своїх професійних функцій. Свідченням необхідності застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців, формування професійної компетентності, ключових компетенцій та компетентностей є завдання визначені у Законах України «Про освіту» (2014 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки фахівців відображені у працях І. Беха, Н. Бібік, І. Зязюна; концептуальні засади реалізації компетентнісного підходу висвітлено у працях Н. Нагорної, М. Нагач, А. Усачової; психолінгвістичні та методичні проблеми формування професійної компетентності досліджували Л. Артюшкіна, А. Маркова, І. Зімяня; тлумачення понять «компетенція» та «компетентність» присвячені праці Дж. Равена, В. Введенського, Н. Бібік. Водночас аналіз науково-педагогічної літератури та наявної практики засвідчує, що сутність понять «компетентнісний підхід», «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» не осмислена належним чином і не має практичного визначення та обґрунтування.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні сутності понять «компетентнісний підхід», «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність».

Виклад основного матеріалу. Рівень освіченості, особливо за сучасних умов, не визначається обсягом знань, їх енциклопедичністю. З позицій компетентнісного підходу рівень освіченості визначається здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань. Компетентнісний підхід не заперечує значення знань, але він акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання. Тому ком-

петентнісний підхід є основоположним у підготовці майбутніх фахівців.

Компетентнісний підхід передбачає не лише трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності. Реалізація такого підходу передбачає використання відповідних освітніх технологій у навчанні, рефлексію студентів, самостійність застосування у практичній діяльності професійних умінь і навичок.

Компетентнісний підхід до освіти, зауважує М. Нагач, стає останнім часом все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики, здійснюваної як державами, так і впливовими міжнародними організаціями, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, вмінь та навичок, що спираються на наукові знання. Визначальним фактором у реалізації компетентнісного підходу є зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту [6].

Поняття «компетентнісний підхід» В. Химинець ототожнює зі спрямованістю освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), якими мають оволодіти майбутні фахівці. При цьому науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і сформувало знанневий підхід до навчання. Основна увага при цьому фокусувалася на самих знаннях, а те, для чого вони потрібні, залишалось поза увагою [11].

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у площину формування і розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від викладача змістити акценти у своїй навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку він відіграв роль «ретранслятора

знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Змінюється і модель поведінки студента – від пасивного засвоєння знань до дослідницької активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес навчання наповнюється розвивальною функцією, що стає інтегрованою характеристикою. Така характеристика має сформуватись у процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Зважаючи на дефініції розглянутого феномена, вважаємо найбільш вдалим визначення компетентнісного підходу до навчання А. Усачової, яка поєднує його з актуалізацією професійних знань і вмінь у діяльності за допомогою вирішення проблемних завдань, творчості, самоаналізу, а також досвіду і способів перетворювальної діяльності із здобуттям конкретного результату, тобто фахівець має бути компетентним у вирішенні певного кола професійних завдань, використовуючи набуті теоретичні знання у практичній діяльності. Реалізація компетентнісного підходу до навчання майбутніх фахівців передбачає в першу чергу формування і розвиток їх компетентностей [10].

Як зазначено в Програмі «DeSeCo» (Definition and Selection of Competencies), компетентність – це здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність заснована на поєднанні взаємовідповідних знань, умінь і практичних навичок, ставлень та цінностей, поведінкових компонентів, усього того, що особистість може мобілізувати для активної дії [3, с. 90].

Словник професійної освіти визначає компетентність (від. лат. *competo* – відповідний, підходящий) як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективного професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [7].

На думку Дж. Равена, компетентність «...необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі і включає вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, засоби мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Бути компетентним спеціалістом означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня (бути здатним спостерігати, бути глибоко обізнаним у предметі, вміти самостійно ставити запитання, доводити власну правоту, справлятися з міжособистісними конфліктами тощо)». До компетентностей автор відносить наявність у людини високого рівня ініціативності, здатності організовувати інших людей на досягнення поставленої мети, готовність оцінювати і аналізувати соціальні наслідки своїх дій [8, с. 115].

В останні роки поняття компетентності викликало широку дискусію серед європейських країн-учасників Організації економічного співробітництва та розвитку, де проводилися дослідження з цієї проблематики, що відображено в Міжнародних документах Європи Міжнародної організації праці. У результаті було розроблено програму, у якій наголошується на тому, що ключові компетентності (*key competencies*) дають можливість особистості ефективно працювати у багатьох соціальних сферах, сприяють якісному розвитку суспільства та особистому успіху, отже, можуть бути застосовані до багатьох життєвих сфер.

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні вміння, що передбачають: –спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; –комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок.

Таким чином, поняття «компетентність» має складний зміст, оскільки охоплює різні сторони особистості (як людини, суб'єкта діяльності, індивідуальності) та інтегрує її різноманітні характеристики.

Близьким за змістом до поняття «компетентність» є поняття «компетенції», що вперше було запропоновано Міжнародною організацією праці на початку 90-х років у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки управлінських кадрів. Поняття «компетенція» є тотожним поняттям «знання» і «повноваження». Під «компетенцією» розуміють: коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; наперед задану вимогу (норму), сукупність взаємопов'язаних якостей особистості відносно означених предметів і процесів, необхідних для якісної продуктивної діяльності; високу обізнаність із чим-небудь; узагальнені способи дій, що забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності. «Компетенція» як семантична категорія є вторинною відносно категорії «компетентність», оскільки розкриває функціональний аспект діяльності фахівця як активного суб'єкта, що реалізує на практиці різні компетенції, якими він володіє.

Різні підходи до обґрунтування категорій «компетенція» та «компетентність» проаналізовано в праці В. Введенського, який вважає, що введення поняття компетенції в термінологічну систему сучасної теорії освіти і педагогічну практику дасть змогу отримати деяку «додаткову вартість», а в цьому і полягатиме евристичний потенціал компетентнісного підходу в освіті [1].

Спільним для всіх спроб сформулювати визначення компетенції є розуміння її як здібності (чи готовності) індивіда вирішувати різноманітні проблеми. Компетенція виявляється у сукупності знань, вмінь та навичок, необхідних для вирішення певного завдання. Компетентність, як і компетенція, є інтегральною характеристикою особистості. Компетенція – сукупність взаємопов'язаних якостей людини (знання, уміння, навички), необхідних для здійснення ефективної діяльності в певній галузі, а компетентність – володіння відповідними компетенціями, які включають особисте ставлення до предмета діяльності.

Як стверджує Г.Єльнікова, компетенція – це поняття, що стосується роботи і характеризує сферу професійної діяльності, у якій працівник є компетентним, натомість компетентність – це поняття, що стосується людини, розкриває аспекти її поведінки й забезпечує професійно якісне виконання роботи [9].

Наведені тлумачення пояснюють відмінність між поняттями «компетенція» і «компетентність», визначаючи компетенцію як еталон ефективної діяльності у певній предметній галузі, а компетентність – як рівень опанування працівником компетенцій. На основі аналізу літературних джерел ми дійшли висновку, що компетентність – це не просто володіння знаннями (у таких випадках ми говоримо про ерудицію), але швидше потенційна готовність вирішувати завдання зі знанням справи.

Теоретичний аналіз сутності понять «компетенція», «компетентність» та «компетентнісний підхід» дозволяє зробити висновок про необхідність дослідження проблеми, пов'язаної з підвищенням якості професійної освіти.

Вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців значною мірою залежить від розуміння сутності професійної компетентності. Проблема професійної компетентності фахівців сьогодні надзвичайно актуальна і знайшла теоретичне обґрунтування в психолого-педагогічних працях сучасних дослідників. У них розглядаються закономірності формування професіоналізму, психології особистості, професійно значущих якостей. Ж. Дасюк пропонує таку дефініцію цього поняття: «Професійна компетентність – особистісні можливості спеціаліста, які дають йому змогу діяти конструктивно в рамках певної професійної компетенції» [2, с.140]. Г. Чередніченко до цих особистісних можливостей відносить загальні та спеціальні здібності людини до виконання певної професійної діяльності; знання, навички, вміння, а також накопичений професійний та життєвий досвід; готовність до професійної діяльності [5].

Професійна компетентність реалізується у професійній діяльності, що залишається однією з найважливіших форм взаємодії людини із соціальним середовищем. У професійній компетентності поєднуються об'єктивно визначені нормативними документами система знань, умінь і навичок; особистісна складова – інтереси, прагнення, ціннісні орієнтації, мотиви самореалізації індивіда; вміння вирішити ту чи іншу проблему, здійснити активний пошук нового досвіду і визначити притаманну саме йому цінність, наявність вмінь та навичок самостійності у плануванні, організації, контролі власної діяльності.

Більшість вітчизняних учених використовують термін «професійна компетентність» як провідний

компонент якості результату професійної підготовки фахівця, що визначається як відповідність професійної підготовленості випускника ВНЗ до сучасних вимог часу.

Професійна компетентність визначається С. Молчановим як обсяг компетенцій, коло повноважень у сфері професійної діяльності. У більш вузькому розумінні професійна компетентність трактується ним як коло питань, у яких суб'єкт володіє знаннями, досвідом, сукупність яких відображає соціально-професійний статус і професійну кваліфікацію, а також деякі особистісні, індивідуальні особливості, що забезпечують можливість реалізації певної професійної діяльності. Отже, автор розглядає компетентність як системне поняття, а компетенцію – як її складову [4].

Отже, буде правильним визначити професійну компетентність як «інтегральну характеристику особистості, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей і нахилів».

Викладений матеріал дозволяє зробити **висновки**, що «компетентнісний підхід» - передбачає не просту трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності; «компетенція» - сукупність взаємопов'язаних якостей людини (знання, уміння, навички), які є необхідними для здійснення ефективної діяльності в певній галузі; «компетентність» – володіння відповідними компетенціями, які включають особисте ставлення до предмета діяльності; «професійна компетентність» - інтегральна характеристика особистості, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей і нахилів.

Список використаної літератури

1. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н.Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С.51-55
2. Дасюк Ж.М. Психологічний аналіз проблеми комунікативної компетентності у вітчизняній та зарубіжній науковій думці / Ж.М.Дасюк // Проблеми загальної та педагогічної психології / за ред. С. Д. Максименка. – К.: Міленіум, 2007. – Т. IX. – Ч. 4. – С.137-142
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: колективна монографія / [Н.М.Бібік, Л.С.Ващенко, О.І.Локшина [та ін.]; за заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Молчанов С. Г. Профессиональная компетентность и система повышения квалификации педагогических и управленческих работников / С.Г.Молчанов // Вестник Челябинского университета: научный журнал. – Серия 5. Педагогика. Психология. – Челябинск: ЧелГУ, 2011. – № 1. – С.84-99
5. Навчання професійного іншомовного спілкування студентів: монографія / [Г.А.Чердніченко, Л.В.Вікторова, Л.Ю.Шапран, Л.І.Куниця]. – К.: Інкос-Видавництво, 2013. – 464 с.
6. Нагач М.В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М.В.Нагач; Університет менеджменту освіти Академії педагогічних наук України. – К., 2008. – 21 с.
7. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад С.У.Гончаренко [та ін.]; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж.Равен. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.
9. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / [Г.В.Сльникова, О.І.Зайченко, В.І.Маслов та ін.]; за ред. Г.В.Сльникової. – К.; Чернівці: Книги-XXI, 2010. – 460 с.
10. Усачева А.Н. Ответственность как личностная компетенция студента вуза / А.Н.Усачева // Гражданское общество и правовое государство: материалы Научно-практической конференции (20-21 февраля 2013 г.). – Светлый Яр : Феникс, 2013. – С.123-130
11. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В.Химинець. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 360 с.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2016 р.

Рудницкая Екатерина

кандидат педагогических наук, старший преподаватель
кафедра иностранных языков

Хмельницкий национальный университет, Хмельницкий, Украина

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЙ «КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД», «КОМПЕТЕНТНОСТЬ», «КОМПЕТЕНЦИЯ», «ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ» В СВЕТЕ СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ

Статья посвящена анализу взглядов ученых на проблему трактовки понятий «компетентностный подход», «компетентность», «компетенция», «профессиональная компетентность» в свете современной образовательной парадигмы. На основе изучения научной и психолого-педагогической литературы автором определено сущностное содержание, взаимосвязь и характер этих понятий, акцентировано внимание на роли компетентностного подхода в подготовке будущих специалистов.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность, будущие специалисты.

Rudnitska Kateryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Lecturer
Department of Foreign Languages

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

THE ESSENCE OF CONCEPTS OF «COMPETENCE APPROACH», «COMPETENCY», «COMPETENCE», «PROFESSIONAL COMPETENCY» IN THE LIGHT OF MODERN EDUCATION PARADIGM

The article is dedicated to scientists' views on the problem of definition of «competence approach», «competency», «competence», «professional competency» concepts in the light of modern education paradigm. The important role of competence approach in preparation of future specialists has been emphasized. From the perspective of competence approach the level of education is defined by ability to solve simple and complex problems using your background knowledge. Competence approach focuses on the ability to use knowledge gained from higher education. It is considered to be fundamental approach in preparation of future specialists and involves not only transmitting knowledge, skills and abilities from teacher to students but professional competency formation. It demands a new way of looking at teaching: change focus in educational process from information theory to organizational and managerial spheres.

Key words: competence, competency, competence approach, professional competency, professional activity, future specialists.